

- складання речень з парними прийменниками;
- робота з деформованими реченнями.

Результати. Як свідчать практичні результати, запровадження додаткових занять, метою яких є становлення в мовленні різних видів словосполучень і речень, сприяє навчанню дітей із ЗНМ грамотно будувати речення (прості й складні), підвищує зв'язність їхніх висловлювань (їдеться про зв'язок усередині речення, зв'язок окремих речень між собою та зв'язок окремих частин висловлювання), значно знижує кількість простих непоширених речень у зв'язному мовленні, хоча вибір слів ще іноді складний для таких дітей.

Таким чином, усе вищевказане дозволяє зробити висновки: наслідком поетапної логопедичної роботи з дітьми із ЗНМ є свідоме використання в активному мовленні різних типів граматично правильно оформлених речень як без прийменників, так і з різноманітними простими прийменниками, тобто сприяє опануванню основ зв'язного мовлення.

Література

1. Гвоздев А.Н. Вопросы изучения детской речи. – М.: АПН РСФСР, 1961.
2. Ефименкова Л.Н. Формирование речи у дошкольников. – М., 1985.
3. Жинкин Н.И. К вопросу о развитии речи детей // Советская педагогика. – 1954. - №6.
4. Каше Г.А. Подготовка к школе детей с недостатками речи. – М.: Просвещение, 1985.
5. Собонович Є. Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку // Дефектологія. – 2003. - № 2. – С. 2-11.

УДК 376.37

О.Г.Губарь

АКТУАЛЬНІСТЬ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ТА ДОРОСЛИМИ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Сучасні тенденції розвитку суспільства передбачають зростання соціальної ролі особистості, визнання її найвищою цінністю. Соціальні зміни, що відбуваються у нашій державі зумовлюють особистісно значущі вимоги до кожного громадянина, що передбачають необхідність вдосконалення власного „Я” та його складових: біологічного, соціального та духовного. Це свідчить, що якість людського розвитку, рівень освіченості і культури набувають визначального значення для економічного і соціального устрою держави.

Виразником духовності особистості є її мовлення, яким кожна людина оволодіває з дитинства у відповідності до індивідуальних можливостей та оточуючого мовленнєвого середовища. Сьогодні громадянським обов'язком кожного члена суспільства є оволодіння літературними нормами української мови і мовлення, збереження та вдосконалення її, як особистісного й культурного надбання народу. Тому особливо актуальними є питання оволодіння державною мовою громадянами України. Національна доктрина розвитку освіти в Україні (2001 р.) висуває одним із провідних завдань створення достатніх умов, а саме освітнього простору для формування цілісної особистості кожного громадянина протягом всього життя [4]. Ці процеси охоплюють всі періоди у життєвому циклі людини: дитинство, підлітковий вік, юність, зрілість.

Досліджуючи розвиток логопедії як науки в історії загальної педагогіки ми виявили, що в працях багатьох видатних педагогів як зарубіжних так і вітчизняних (Я. Коменський, К. Ушинський, Т. Мор, Й. Песталоці, Ж. Руссо та ін.) розглядається взаємозв'язок мови і мовлення та відмічається їх особливе значення у формуванні розвиненої особистості.

В працях Я. Коменського стверджується думка, що розум та мова – це те, що перш за все відрізняє нас від тварин. Мова має безцінне значення для розвитку людського суспільства та кожної людини окремо, а саме розум, дію, мову називає "сіллю життя" [2]. Розвиток мовлення дитини нерозривно пов'язаний з розвитком його пізнавальних та розумових можливостей. Розвиток мови та розумових здібностей дитини неподільні. Саме в мові відбуваються досягнення людського прогресу, а мовлення є „безмежним мистецтвом” вважає Й. Песталоці. Він наголосував на тому, що „мова дає дитині за короткий термін те, що людина отримала від природи за тисячоліття”. Цю думку пізніше розвинув К. Ушинський. Розглядаючи тісний зв'язок між мовою та народом, він з'ясував, що кожне нове покоління, заслодіває без особливих ускладнень рідною мовою „засвоює в той же час люди думки та почуття тисяч попередніх поколінь”. При цьому дитина засвоює не тільки слова, їх складання та видозміни, але і безмежну кількість думок, почуттів, художніх образів, логіку та філософію мови[3].

Таким чином, гуманісти-просвітники мову і мовлення розглядали як обов'язкову складову загального розвитку особистості дитини та вважали їх засобами виховання. Серед знань якими першочергово оволодіває дитина є знання мови, а основними завданнями у вихованні дитини є такі: дитина має знати природу та суспільні відносини; вміти діяти та вміти говорити.

Отже, ми можемо зробити висновок, що мова і мовлення є продуктами культури і невідомою її складовою. Саме мова формує особистість забезпечуючи її мислительні, пізнавальні, комунікативні і національно – культурологічні потреби. У зв'язку з цим формування власної культури мовлення є завданням не тільки естетичним, але і особистим, одже мовлення

є засобом інтелектуального розвитку, соціального становлення, реалізації творчості.

Культура мовлення – це бездоганно правильне володіння лексичними, граматичними, орфографічними, фразеологічними нормами літературної мови.

Про рівень культури мовлення свідчать її багатство, правильність, доречність, естетичність і чистота. Зростання потреби в соціальній взаємодії обумовлює комунікативну активність, вимоги до культури мовлення. Тому постає практична потреба у підлітків і дорослих які мають певні недоліки мовлення у їх усуненні.

Сучасні гуманістичні й демократичні тенденції у розвитку спеціальної освіти спрямовані на виявлення потенційних можливостей в організації логопедичної допомоги, як дітей так і підлітків й дорослих з порушеннями усного мовлення, їх соціальної адаптації й інтеграції у активне суспільне життя. Формування мовлення, вдосконалення комунікативних умінь і навичок, зокрема логопедична робота з підлітками і дорослими по усуненню недоліків усного мовлення знайшла широке відображення у світовому і вітчизняному історико-педагогічному досвіді: І. Абелева, Н. Асатіані, Н. Власова, Є. Рай, М. Хватцев, К.Ушинський, В. Шкловські та ін.

Сучасний темп життя, інтенсифікація соціальних зв'язків особистості, розширення кола спілкування зумовлює зростання напруженості мовленнєвої діяльності людини, підвищує вимоги до культури усного мовлення та спілкування, вміння швидко та адекватно орієнтуватися в чисельних і різноманітних мовленнєвих ситуаціях і передбачає оволодіння уміннями і навичками правильної звуковимови, технікою зв'язного мовлення та спілкування. У зв'язку з цим активізуються пошуки інтегрованих, оптимальних комплексних засобів і прийомів навчання, виховання і корекції недоліків мовлення у підлітків і дорослих, які в житті кожної індивідуальності зливаються в єдиний освітній й самоосвітній процес.

Порушення в мовленні визначаються як відхилення в мовленні людини, що говорить, від мовної норми, прийнятої в певному мовному оточенні, обумовлене розладом нормального функціонування психофізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності [1].

Мовленнєві порушення мають такі особливості: 1) вони не відповідають віку людини; 2) не являються діалектизмами, безграмотністю мовлення та вираженням незнання мови; 3) пов'язані з відхиленнями у функціонуванні психофізіологічних механізмів мовлення; 4) здійснюють негативний вплив на подальший психічний розвиток підлітка; 5) мають стійкий характер та не зникають самостійно; 6) вимагають логопедичної допомоги, в залежності від їх характеру.

У процесі дослідження зафіксовано зростання за останнє десятиріччя інтересу учених до проблеми організації логопедичної роботи по усуненню недоліків усного мовлення у підлітків і дорослих, про це свідчать праці:

Л.Белякової, Л.Волкової, Л. Міссуловіна, Ю. Некрасової, С. Шаховської та ін. Дослідження ведуться в контексті теорії і практики особистісного становлення, психолого-лінгвістичних основ формування мови і мовлення людини та логопедії з метою виявлення, подолання і попередження порушень мовлення у дітей, підлітків і дорослих засобами спеціального навчання і виховання, які зумовлюють розробку методів і прийомів їх усунення, особливо методично виправданими є шляхи пошуку методики логопедичної корекції правильної звуковимови у дорослих та підлітків, що в сучасний період недостатньо розроблені.

Все життя і діяльність людини проходить в оточенні людей. Основним засобом спілкування між людьми в соціальному середовищі та самореалізації є мовлення. Завдяки мовленню, як одній із провідних психічних функцій, людина висловлює свої думки, почуття, пізнає емоційні стани інших, бо думки у людини протікають в мовленнєвій формі. Від правильно сформованого мовлення людини залежить зміст спілкування, стосунки з оточуючими, її особистісний розвиток й повноцінність життя в цілому. Особливого значення мовлення набуває в підлітковому віці. Мовленнєві розлади зумовлюють неможливість повноцінного спілкування, бідний словниковий запас та інші порушення, що відображаються на формуванні самосвідомості і самооцінки підлітка. В результаті порушується одна із основних функцій мовлення – комунікативна, що загальмовує як особистісне так і професійне зростання. Часто підлітки і дорослі мають окремі вади мовлення, які виникли ще в дитинстві та потребують корекції для адаптації в колективі та соціумі.

На жаль в даний час зміст та організація навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх й вищих навчальних закладах освіти не завжди передбачає вдосконалення техніки мовлення та оволодіння риторикою підлітками та дорослими, а також не забезпечує умов для вдосконалення мовного розвитку, зокрема усунення можливих мовленнєвих вад та недоліків. Причини цього явища мають соціально-педагогічний і організаційно-методичний характер. Загострюється суперечність між наявними суспільними і особистісними потребами вдосконалення мовної діяльності, зокрема подолання наявних порушень мовлення та піднесення його розвитку на більш високий рівень і відсутності, як науково-обґрунтованих педагогічних умов так і доцільних методичних рекомендацій, що забезпечили б доцільну організацію, зміст та засоби не тільки виявлення, усунення і попередження порушень мовлення у підлітків і дорослих, але й цілісного розвитку особистості.

Отже порушення мовлення, що зустрічаються у підлітків і дорослих досить часто, та є досить складними і впливають не тільки на особливості мовленнєвої діяльності людини (порушена вимова звуків, заміна звуків, затинки у мовленні, тихий голос, не чітка дикція, порушене мовленнєве дихання, нерівномірний темп мовлення) але і на її особистість та на психологічне здоров'я саме тому вони вимагають ретельної уваги та корекційного впливу.